

מבוא

תנועת "האחים המוסלמים" היא כנראה התנועה המוסלמית המשפיעה ביותר בעידן המודרני. התנועה שהוקמה במצרים ב-1928 צברה כוח והשפעה וגוברת במצרים ותוך מספר שנים הרחיבה את פעילותה למדינות מוסלמיות נוספות. השוני בינה לבין תנועות איסלאמיות אחרות שהיו פעילות לפני כן היה הרצון שלא להסתפק אך ורק בפעילויות רווחה ודת, אלא להביא לכינון משטר שינוהל על-פי חוקי הקוראן.¹

ב-1952 התחוללה במצרים מהפכה שכונתה "מהפכת הקצינים", כאשר קבוצה של קציני צבא תפסה את השלטון. שנתיים לאחר המהפכה מונה לנשיא מצרים, גמאל עבדול נאצר, שהיה אחד האישים הדומיננטיים בקבוצת הקצינים. נאצר ביסס את מעמדו כשליט יחיד ונותר בשלטון עד 1971. בתקופת שלטונו הוא נקט במדיניות אגרסיבית מאד כנגד "האחים המוסלמים" שנחשבו עד אז לבני ברית של שלטון הקצינים.

למרות הפעולות הקשות שנקט נאצר כנגד "האחים המוסלמים", הצליחה התנועה לשרוד ואף להוסיף ולהתעצם בשנים הבאות. כידוע גם כיום היא מהווה כוח דומיננטי במצרים ואף מוסיפה לפעול במדינות נוספות ומשמשת כהשראה לתנועות איסלאמיות נוספות שקמו בשנים האחרונות. חוקרים מגדירים את תקופת שלטונו של נאצר כתקופה המאתגרת ביותר אותה חוותה תנועת "האחים המוסלמים"².

כאמור נאצר היה בשלטון בין השנים 1954 ל-1971. באותן שנים הוגדרה תנועת "האחים המוסלמים" כתנועה בלתי-חוקית והתמודדה עם רדיפה מצד השלטון שראה בה איום ופעל נגדה בצורה אגרסיבית. הלחצים שהפעיל השלטון הגיעו לשיאם במיוחד בשתי תקופות – הראשונה בין השנים 1954 ל-1958 והשנייה בין 1966 ל-1971.

העבודה הנוכחית תתמקד בשנים 1954-1966. 1954 הייתה השנה בה הוצאה התנועה מחוץ לחוק וננקטו נגדה צעדים מרחיקי לכת שלמשך מספר שנים נראה היה כי הביאו לחיסולה של התנועה בפועל. 1966 היה סופו של גל הפעולות השני של השלטון כנגד חברי התנועה.

¹ גרשוני ישראל וסיוון עמנואל, 2012, "הרהורים על מורשת העבר", בתוך: האחים המוסלמים: חזון דתי במציאות משתנה, הוצאת קו אדום, עמ' 283.

² Zollner Barbar, 2007, "Prison Talk: The Muslim Brotherhood's Internal Struggle During Gamal Abdel Nasser's Persecution, 1954 to 1971", in: International Journal Middle East Studies 39, oo.411-433.

מערכת היחסים עם ה"נאצריסטים" לפני ואחרי מהפכת הקצינים

ב-1952 התרחשה במצרים מהפכה ובה קבוצת קצינים תפסה את השלטון. "האחים המוסלמים" שיתפו פעולה עם קבוצת הקצינים באופן חשאי, עוד בטרם המהפכה. בין שתי התנועות היו מספר קווים אידיאולוגיים משותפים: העוינות וההתנגדות לשיתוף פעולה עם המערב, הרצון לסלק זרים ובני מיעוטים מעמדות השפעה במדינה, אמונה במשטר ובעוצמה צבאית ותפיסה של השלטת המדיניות באמצעות כוח הזרוע. מסיבה זאת נוצרו בין שתי התנועות קשרים סודיים של שיתוף פעולה, לפני המהפכה ביולי 1952.³

לכן, בתקופה הראשונה התקיימו קשרים טובים בין "האחים המוסלמים" לשלטון החדש. למעשה היסטוריונים מכנים את התקופה הזאת "ירח הדבש" במערכת היחסים. "האחים המוסלמים" קיבלו מעמד של שותפים בעיצוב המשטר החדש ואנשיהם אף זכו לתפקידים ומעמדות בעלי השפעה במשטר החדש.⁴

"האחים המוסלמים" תמכו בשלב הראשון בכוח החדש שתפס את השלטון. שיתוף הפעולה והיחסים הטובים באו לידי ביטוי גם בשנים הראשונות של שלטון הקצינים, כאשר בעוד שהשלטון החדש הטיל מגבלות על תנועות רבות במצרים, "האחים המוסלמים" לא הוגבלו. אולם לצד קווי הדמיון הללו, היו גם הבדלים מהותיים – "האחים המוסלמים" ביססו את האידיאולוגיה שלהם על תורת האיסלאם, דבר שלא עלה בקנה אחד עם המדיניות של שלטון הקצינים בהנהגת נאצר. כך קרה שתוך זמן קצר החלה התרחקות בין הצדדים והיחסים הקרובים הפכו ליחסי איבה. הדברים הגיעו לשיאם ב-1954, כאשר "האחים המוסלמים" הואשמו בניסיון לרצוח את השליט הכל יכול, גאמל עבד-אל-נאצר.⁵

אולם לאחר ש"האחים המוסלמים" הבינו כי השלטון החדש מנהיג מדיניות חילונית, התדרדרו היחסים במהירות. הם החלו לבצע פעולות התנגדות כנגד השלטון והשיא היה ניסיון ההתנקשות בנשיא מצרים, גאמל עבדול נאצר.

³ חטינה וקופרשמידט, שם, עמ' 26.

⁴ שם, עמ' 31.

⁵ Zollner Barbar, 2007, "Prison Talk: The Muslim Brotherhood's Internal Struggle During Gamal Abdel Nasser's Persecution, 1954 to 1971", in: *International Journal Middle East Studies* 39, oo.411-433.